

UDC (УДК) 347.672(438)/1918-1939

Онишко Оксана Богданівна,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
конституційного та міжнародного права
Львівського державного університету внутрішніх
e-mail: caramelka2013cary@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5165-1810

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН СПАДКУВАННЯ НА ТЕРИТОРІЯХ ЗАХІДНИХ ВОЄВОДСТВ ПОЛЬЩІ (1918–1939 рр.)

Анотація. Розглядається правове регулювання спадкових відносин на територіях західних воєводств Польщі у міжвоєнний період. Визначаються характерні риси предмету спадщини, підстави набуття спадщини, умови позбавлення спадщини та наслідки відмови від спадщини. Особливістю регулювання спадкових відносин було призначення куратора чи опікуна над спадковим майном до того часу як спадкоємець увійде в права власника. Важливим елементом для регулювання спадкових відносин було й визначення в законі переліку зобов'язань спадкодавця, які в подальшому переходили на спадкоємця (наприклад, зобов'язання по утриманню неповнолітніх, виділення зі спадкового майна коштів на поховання тощо).

Ключові поняття: спадкові відносини, спадкодавець, спадкоємець, відкриття спадщини, заповіт, відмова від спадщини, договір спадкування.

Onyshko Oksana,

candidate of Juridical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of the Theory and History of State and Law,
Constitutional and International law
Lviv State University of Internal Affairs
e-mail: caramelka2013Cary@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-5165-1810

THE LEGAL REGULATION OF INHERITANCE RELATIONS IN THE WESTERN PROVINCES OF POLAND (1918–1939)

Abstract. The legal regulation of the inheritance relations in the Western provinces of Poland in the interwar period is considered in the article. The main features of the subject of inheritance, the grounds for its acquiring, the conditions of deprivation of inheritance are determined. The peculiarity of regulation of the inheritance relations was the appointment of a curator or a guardian of heritable property by the time an heir gains the owner's rights. An important element for regulating of heritable relations was determination in law the list of the heritor's obligations, which, in future, were taken by the heir (for example, obligation according to the juvenile maintenance, selection money for burial from the inherited property).

An important fact for protection of members of heritable relations was the activity of Probate Court in the ex-Germany lands. This court resolved the problem of the heirs' in law searching and gave a certificate for hereditary property. After the unification of the judiciary in Poland, Probate Courts stopped their functioning, and all heritable problems were considered by local courts as Grodskiy local courts.

The heir had the right to accept the gross estate or refuse from it in the whole, but not in the separate parts. Exceptions were the ways of heritage received by law, testament, or inheritance contract. If there is concluded a few testaments or a few inheritance contracts between the same grantor and heir that included the one group of relationships.

Key concepts: inheritance relations, grantor, heir, heritage opening, testament, refusal from heritage, inheritance contract.

Вступ

Актуальність теми зумовлюється потребою захисту та вдосконалення механізму врегулювання спадкових відносин в Україні, використовуючи історичний досвід їх функціонування в іншій державі. Чинний Цивільний кодекс України не визначає багатьох умов та не вирішує низку проблем, які виникають у процесі реалізації спадкових відносин. Використання історико-правового досвіду є вкрай необхідним та дає змогу не лише розширити історико-правові знання у цій сфері, а й вдосконалити систему спадкових правовідносин в Україні.

Проблемами правових форм реалізації спадкових відносин займалися, здебільшого, польські науковці, такі як: Ф. Золл, Я. Гвядоморський, Л. Оберленд, С. Косинський, а також сучасні польські історики права, а саме: І. Левандовська-Малець, А. Лібескінд, Д. Мейер, М. Мохилюк, В. Урушак, Р. Ястшембський. В контексті дослідження еволюції цивільних правовідносин можна виокремити таких українських науковців, як: А. Довгерта, В. Кульчицького, О. Липитчук, Б. Тищика, С. Фурсу, Є. Харитонову.

Так, в українській історико-правовій науці невелика кількість праць присвячена цивільним правовідносинам, а щодо спадкування на території Польщі у міжвоєнний період – і зовсім відсутня.

Мета статті – проаналізувати особливості спадкування на західних землях у складі Польщі (1918–1939 рр.), основні права та обов'язки спадкодавця та спадкоємців, виокремити основні риси спадкування за заповітом та за законом, визначити роль суду у реалізації права на спадщину.

1. Чинне законодавство

Спадкові відносини на територіях західних воєводств Польщі, що охоплювали: Познаньське, Поморське і Сілезьке воєводства, які до утворення II Речі Посполитої знаходилися під пануванням Пруссії, здійснювалося за нормами Німецького цивільного кодексу 1897 р. та польських законів, прийнятих після 1918 р. Окремі види зобов'язань щодо спадкування, зокрема укладення договору спадкування, права та обов'язки сторін за таким договором регулювалися у тогочасній Польщі ще й нормами Зобов'язального кодексу 1933 р., який вступив у силу у 1934 році. Зважаючи на розмаїття законодавства, наявний у міжвоєнний період партикуляризм щодо чинності різних нормативно-правових актів у сфері спадкових відносин унеможлилював ефективну їх реалізацію не лише на територіях західних воєводств, а й у Польщі загалом.

2. Види та предмет спадкування

У всіх чинних на території Польщі нормативно-правових актах існувало два види спадкування: за законом і за заповітом. Німецький цивільний кодекс визначав, що спадкування за законом наставало у випадках: 1) відсутності заповіту; 2) смерті спадкоємця до відкриття спадщини; 3) визнання судом спадкоємця негідним спадщини; 4) відмова від спадщини; 5) відсутність дозволу місцевої влади на отримання спадщини [1, с. 2169–2172].

Спадкування за законом здійснювалися за класичною схемою: спадкоємцями першої черги були діти спадкодавця, друга черга у спадкуванні належала батькам спадкодавця. Якщо один із батьків помер, то його частка належала його нащадкам. У разі відсутності нащадків, частина спадку переходила до другого з подружжя. Спадкоємцями третьої черги були дідуся та бабусі спадкодавця та їх нащадки. Надалі спадкоємцями були прадіди та прабабусі та їх нащадки, водночас померлі родичі та їх нащадки спадкоємцями вже не були. Якщо жодного із прадідусів та прабабусь живих не залишилося, то спадкоємцем був їхній нащадок, який був із спадкодавцем у найбільш тісних взаємовідносинах.

За відсутності заповіту після відкриття спадщини всі права на спадкове майно переходили до його родичів. Спадкування за заповітом базувалося на відносинах спорідненості, шлюбу і, зрештою, громадянської приналежності. Смерть спадкодавця або визнання його померлим і було моментом відкриття спадщини. Спадкодавець міг виключити спадкоємця по закону із заповіту шляхом визначення іншого спадкоємця, або розподілу спадщини між тими спадкоємцями, що залишилися.

Предметом спадкування було майно чи майнові права спадкодавця. Як правило, до предмету спадщини належала власність та права спадкодавця у господарській сфері. Однак були й винятки, коли немайнові права втрачалися зі смертю спадкодавця [2, с. 214–216]. Так, одні права припинялися зі смертю спадкодавця (наприклад, членство у спілці, якщо інше не було вказано у статуті цієї спілки), а інші – переходили до спадкоємців (наприклад, відшкодування моральної шкоди за смерть спадкодавця, розірвання заручин тощо).

Спадкові відносини сторін, здебільшого, залежали від їх волевиявлення. Успадкувати можна було права на володіння власністю, майнові патенти, зразки і товарні знаки, авторське право. Не були предметом спадщини права, які спадкоємець внаслідок смерті спадкодавця набував від третіх осіб (наприклад, рента вдови,

страховка, відшкодування внаслідок убивства спадкодавця). Якщо вартість спадкового майна перевищувала 5 000 злотих, то спадкоємець має отримати дозвіл місцевої влади для отримання спадщини [1, с. 2153].

Спадкоємцем могла бути особа, яка існувала у момент відкриття спадщини. Виняток становили ненароджені, але зачаті діти, а також якщо спадкодавець заснував товариство, а його державна реєрація відбулася після смерті спадкодавця [3, с. 15–18]. Набуття спадщини відбувалося автоматично зі смертю спадкодавця, якщо останній після відкриття спадщини не відмовився від неї. Так, поняття «нічийної спадщини» (лат. – *hereditas iacens*) у німецькій правовій доктрині не існувало. Якщо розмір спадщини перевищував 5 000 злотих, юридична особа, як спадкоємець, мала отримати дозвіл місцевої влади на отримання спадщини [4, с. 60].

3. Позбавлення та відмова від спадщини

Спадкоємець міг бути позбавлений спадщини у випадку вчинення ним дій, які суперечили «добрим звичаям», а саме: визнаний винним у смерті спадкодавця, або позбавив останнього дієздатності; умисно спричинив неправомірне волевиявлення спадкодавця на власну користь протиправним шляхом; правомірне розпорядження останньої волі спадкодавця було спадкоємцем приховане, підроблене чи перероблене (ст.ст. 187, 189 Німецького цивільного кодексу) [5, с. 150–160]. Цікавим фактом законодавець визначав, що останні дві умови перетворювалися на нікчемні у випадку, коли спадкодавець пробачав негідні дії спадкоємця.

Спадкоємець міг бути позбавлений спадщини, якщо було виявлено, що він здійснив певні порушення відносно спадкодавця, які суперечили «добрим звичаям». Так, негідними спадщини вважалися особи, які: 1) були винні у смерті спадкодавця, замаху на його життя, що призвело до недієздатності станнього; 2) умисно перешкоджали спадкодавцю у написанні чи припиненні дії розпорядження останньої волі; 3) шляхом підступу чи погрозами спонукали спадкодавця до написання заповіту; 4) підробили, переробили, пошкодили чи приховали заповіт спадкодавця (ст.ст. 187, 189, 225, 248, 255 Кримінального кодексу Польщі) [6, с. 1166–1167, 1169, 1171].

Не позбавлялися спадщини особи, якщо підступ, погрози щодо спадкодавця чи підробка заповіту не мали юридичних наслідків і спадкодавець пробачив винного.

На території західних воєводств Польщі існувало і таке поняття як відмова від спадщини. Так, спадкоємець мав право відмо-

витися від спадщини протягом шести тижнів після оголошення розпорядження останньої волі спадкодавця. Однак, існували винятки щодо спадкодавців та спадкоємців, які проживали поза межами держави і з моменту, коли спадкоємець довідався про визнання його у такому правовому статусі. У такому випадку термін міг бути продовжений до шести місяців. Право відмови від спадщини було предметом спадкування і нащадки спадкоємця не могли оскаржувати рішення свого родича про відмову від спадщини [7, с. 325–329].

Відмова від спадщини оформлялася нотаріально і надсилалася до відповідного місцевого спадкового суду. Здійснення відмови від спадщини допускалася і через представника, чий повноваження теж оформлялися нотаріальним актом. Позбавлені дієздатності особи мали право відмовитися від спадщини лише через своїх законних представників і за наявності рішення суду опіки.

Спадкоємець мав право прийняти або відмовитися від спадщини загалом, а не в окремих її частинах. Виняток становили самі особи набуття спадщини: за законом, за заповітом, та за договором спадкування. Якщо було укладено декілька заповітів або декілька договорів спадкування між одними й тими ж спадкоємцем і спадкодавцем, то це входило в одну групу правовідносин [5, с. 148]. Так, спадкоємець мав право прийняти договір спадкування і відмовитися від заповіту. Натомість, якщо декілька частин спадщини містилися в одному заповіті, то спадкоємець або приймав його або відмовлявся.

4. Прийняття спадщини

Прийняття спадщини не вимагало особливої форми і складення жодних додаткових актів, а могло здійснювати навіть шляхом вчинення конклюдентних дій.

На строк, який передбачався для прийняття спадщини, спадкодавець встановлював куратора спадкового майна, який називався тимчасовим спадкоємцем. Якщо тимчасовий спадкоємець приймав спадщину, а надалі відмовився від неї, то його дії характеризувалися як правочини без уповноважень. Усі його подальші дії щодо розпорядження спадковим майном не мали законної сили. Однак, задля охорони інтересів спадкового майна та третіх осіб, існували винятки щодо окремих правочинів. Так, наприклад виплату спадкових претензій (боргів), мав здійснити тимчасовий спадкоємець, навіть у випадку його відмови від спадщини.

Поки спадкоємець не прийняв спадщину, право опіки над спадковим майном належало

Гродському місцевому суду*, який і встановлював розміри спадкового майна та його вартість. Так, суд міг винести рішення про опечатання спадкового майна, покладення грошового еквіваленту спадщини на депозит, забезпечити умови зберігання у банку коштовностей та цінних паперів, складення опису предметів спадщини, а також встановлення куратора спадщини.

Куратор здійснював правочини відповідно до норм Зобов'язального кодексу Польщі, а саме розділу VIII «Представництво». У заповіті спадкодавець міг сам визначити куратора спадщини до того часу, доки спадкоємці не отримають права на спадщину [9, с. 1455]. Відносини куратора по відношенню до спадщини припинялися згідно з рішенням суду. Якщо спадкоємцем була зачата, але ненароджена дитина, Спадковий суд встановлював куратора для ненародженого спадкоємця, і не обов'язково щоб функції куратора спадщини і куратора ненародженого спадкоємця виконувала одна особа.

У випадку відсутності заповіту чи спадкового договору, спадкування здійснювалося за законом, і якщо протягом шести тижнів не зголосився спадкоємець чи суд не знайшов такого, то спадщина переходила до Скарбу Держви. Спадкодавець міг відмовити задоволення спадкових претензій кредиторів, якщо з моменту прийняття спадщини не пройшло трьох місяців.

5. Наслідки прийняття спадщини

Прерогативою для спадкоємців було те, що із прийняттям спадщини вони не набували боргових зобов'язань спадкодавця, а лише зобов'язань, які стосувалися спадкового майна (спадкові зобов'язання).

До спадкових зобов'язань належали: зобов'язання, які не були погашені упродовж життя спадкодавця; зобов'язання спадкодавця, які виникли у зв'язку із відкриттям

спадщини, а саме: записи, надання уповноважень для вчинення правочинів, правові розпорядження, чинні протягом 30 днів після оглошення спадщини (наприклад, розпорядження для подружжя, який залишився після смерті іншого, про надання дозволу для проживання в помешканні родичів спадкодавця), обов'язок надання утримання матері ще ненародженого спадкоємця, кошти на поховання, кошти на оголошення спадкодавця померлим; зобов'язання, які виникли із урегулювання справ щодо особи, яка розпоряджається спадщиною (куратор спадку, виконавець заповіту, розпорядник спадковим майном, обраний на конкурсній основі, тимчасовий спадкоємець або попередній спадкоємець); зобов'язання, пов'язані із особистими та майновими правами, які належать до спадщини (наприклад, обов'язок виплати матеріальної шкоди, завданої тваринами, податковими виплатами тощо); кошти, витрачені на відкриття спадщини, опечатання чи зняття з депозиту спадкового майна [10, с. 4–10].

У Німецькому цивільному кодексі існувало таке поняття як спорядження опису спадкового майна. Такий опис міг здійснюватися за ініціативи спадкоємця або на вимогу Спадкового суду, який своїм рішенням встановлював термін виконання – від одного до трьох місяців, з дня отримання спадкоємцем рішення суду. Термін міг бути продовжений, або після закінчення попереднього терміну – встановлений новий. Суб'єктом спорядження опису спадкового майна міг бути сам спадкодавець або суд [11, с. 67–69]. В обох випадках суб'єкти визначали нотаріусів для вчинення вищевказаних нотаріальних дій. Зміст опису спадкового майна складав перелік усіх особистих і майнових прав та зобов'язань, які належали до спадку в момент його відкриття з оцінкою їх вартості.

Кожен із спадкових кредиторів мав право вимагати від спадкоємця скласти присягу у суді щодо включення до опису спадкового майна усього наявного майна. У випадку небажання такої присяги скласти чи повторна неявка до суду для складення такої присяги, тоді спадкоємець потрапляв у необмежену боргову кабалу по відношенню до спадкового кредитора, який вимагав складення присяги [12, с. 44–46].

Основними засобами обмеження відповідальності спадкодавця за спадкові зобов'язання були розпорядження спадковим майном та оголошення конкурсу на розпорядження спадщини. Вказівки щодо призначення особи розпорядником спадщиною міг залишити спадкодавець, якщо він не потрапив у боргову кабалу до своїх кредиторів. Визначення розпорядника спадщини можна було

* До 1929 р. в Польщі не було єдиної організації системи правосуддя. В окремих місцевостях діяли суди, які керувалися різними законодавчими нормами відповідно до чинних нормативно-правових актів. У 1919 р. в силу уніфікації судової системи було створено Верховний суд, а у 1 січня 1929 р. – і суди загальної юрисдикції. То були так звані Гродські суди, як суди I інстанції, які вирішували дрібні справи, Окружні суди (як суди I інстанції вирішували справи, які становили більш резонансне значення для суспільства) і Апеляційні судим (розглядали апеляційні скарги як суди II інстанції). Також в Гродських судах були створені окремі відділи, які розглядали справи неповнолітніх [8, с. 488–489, 496–501].

домагатися лише протягом двох років після відкриття спадщини. Розпорядника встановлював спадковий суд, рішення якого оголошувалося публічно. До визначення розпорядника за цілісність спадкового майна відповідальність ніс спадкоємець [13, с. 290–296]. Після призначення розпорядника спадщиною спадкоємець не мав жодних прав на керування спадковим майном чи окремими його частинами, і всі розпорядження видані ним вважалися нікчемними. Припинення розпорядження спадщиною відбувалося тоді, коли усі претензії кредиторів були задоволені. Після цього усе спадкове майно, яке після цього залишилося видавалося спадкоємцю.

Відкриття торгів щодо продажу спадкового майна здійснювалося у випадку, коли його маса не була достатньою для задоволення вимог кредиторів. Банкрутство спадщини могло бути оголошене навіть у випадку, коли спадкоємець мав можливість його викупити [14].

Спадщина, яка переходила до декількох спадкоємців, становила спільну сумісну власність. Кожен співвласник мав право розпоряджатися своєю частиною спадкового майна, зокрема продавати чи надавати в оренду, однак здійснювати це лише у формі нотаріального акту. У випадку продажу інші співвласники були наділені першочерговим правом купівлі.

Кожен спадкоємець міг вимагати виділення його частки майна із цілої спадщини, якщо інше не було заборонене законом чи розпорядженням останньої волі спадкодавця. Так, право на виділення частини спадщини могло бути перенесене в часі у зв'язку із настанням певних обставин (наприклад, народження іншого спадкоємця).

Спадкодавець не міг змусити спадкоємців чекати поділу спадщини більш ніж 30 років. Така норма припиняла свою дію і у зв'язку із смертю одного із співвласників спадкового майна. Поділ спадщини був також можливий і внаслідок укладення договору між спадкоємцями. Укладенню такої угоди передувала виплата боргів спадкодавця і навіть у випадку недосягнення згоди між спадкоємцями про поділ спадщини, таке рішення приймалося у судовому порядку за позовом одного зі спадкоємців [15, с. 112–115].

Після отримання спадщини Спадковий суд надавав спадкоємцеві свідоцтво державного

зразка на право володіння спадковим майном, у якому було вміщено такі елементи: прізвище спадкодавця, обсяг спадкового майна чи його частини, обмеження прав спадкоємця щодо спадщини, якщо це було пов'язано із встановленням наступного спадкоємця чи виконавцем заповіту. Таке свідоцтво видавалося на вимогу: спадкоємця, спадкового кредитора, виконавця заповіту, розпорядника спадковим майном чи розпорядника майном, який визначився внаслідок оголошення конкурсу.

Громадяни Польщі в порядку набуття спадщини мали право отримання у спадок прикордонні території, якщо спадкування здійснювалося за законом. У випадку спадкування за заповітом протягом 12 місяців після відкриття спадщини, потрібно було отримати на це дозвіл місцевої влади. Після спливу вищевказаного строку чи у випадку відмови місцевої влади у наданні дозволу на набуття спадщини за заповітом, спадкове майно прикордонних територій підлягало продажу уповноваженій до набуття нерухомої власності особі протягом наступних 12 місяців. Невиконання вищевказаного припису мало наслідок – примусового продажу нерухомості, відповідно до положень чинного законодавства міжвоєнної Польщі [16, с. 84]

Висновки

Зважаючи на вищевикладене, варто підсумувати, що спадкові відносини у західних воєводствах Польщі у міжвоєнний період характеризувалися деталізацією правових випадків за настання тих чи інших обставин під час: набуття та відмови від спадщини, наявності декількох спадкоємців, виплати боргових зобов'язань спадкодавця, визначення розпорядника спадщиною чи виконавця заповіту, складення опису спадкового майна чи інших спадкових наслідків. Багато норм Німецького цивільного кодексу стосувалися задоволення прав та законних інтересів спадкових кредиторів. Важливим критерієм захисту прав учасників спадкових відносин було і функціонування на колишніх німецьких територіях Спадкового суду, який вирішував питання і щодо пошуку спадкоємців, і видавав свідоцтво на володіння спадковим майном. Надалі після уніфікації судової системи у Другій Речі Посполитій Спадкові суди перестали функціонувати і усі питання, що стосувалися спадкових відносин вирішували суди загальної юрисдикції – Гродські місцеві суди.

Список використаних джерел

1. Encyklopedia podręczna prawa prywatnego polskiego / pod redakcją F. Zolla i J. Wasilkowskiego. Tom drugi. Kontrakt dziedziczenia – Księgi gruntowe. Warszawa: Nakładem Instytutu wydawniczego «Biblioteka polska», 1936. 1915–2568 s.

2. Zajączkowski Tadeusz. Ustawodawstwo w sprawach stanu cywilnego obowiązującego na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej. Poznań: Wydawnictwo Krajowe w Poznaniu, 1931. 245 s.
3. Dorozala Tadeusz. Dziedziczenie według kodeksu cywilnego *Notariat-Hipoteka*, 1937. № 6. S. 15–18.
4. Stelmachowski Br., dr. Zarys procedury cywilnej obowiązującej na ziemiach b. zaboru pruskiego i na Górnym Śląsku. T. 2. Ogólna część procedury cywilnej. Poznań: Fiszer i Majewski, 1926. 126 s.
5. Meyer Paul. Das Erbrecht des Bürgerlichen Gezetzbuchs für das Deutsche Reich. Marburg. Lieferung, 1904. 328 s.
6. Kodeks karny. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Dz. U. 1932 nr 60 poz. 571. URL: <http://isap.sejm.gov.pl>
7. Kodeks cywilny obowiązujący na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (Przekład urzędowy). Wydawnictwo Ministerstwa Sprawiedliwości. Zbiór ustaw ziem zachodnich. T. X. Warszawa–Poznań, 1923. 504 s.
8. Bardach Juliusz, Leśnodorski Bogusław, Pietrczak Michał. Historia ustroju i prawa polskiego. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 2009. 654 s.
9. Kodeks zobowiązań. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1933 r. Dz. U. 1933 nr 29 poz. 249. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp>
10. Goldberger Stanisław. Tłumaczenie oświadczeń woli według kodeksu zobowiązań. Warszawa. *Palestra*, 1937. S. 4–10.
11. Podłowski Franciszek. Podręcznik dla urzędników stanu cywilnego byłej dzielnicy pruskiej. Opracował naczelny sekretarz wydziału powiatowego w Toruniu. Toruń: Układ, 1934. 152 s.
12. Ohanowicz Alfred. Zarys prawa cywilnego byłej dzielnicy pruskiej. Poznań: Fiszer i Majewski, 1922. Cz. 2: Zobowiązania. 126 s.
13. Mariański Antoni. Ustawy cywilne obowiązujące na Ziemiach Zachodnich. Kodeks cywilny niemiecki. Kodeks zobowiązań. Ustawy związkowe. Kraków: Księgarnia Powszechna, 1937. S. VIII, 775.
14. Prawo upadłościowe. Ustawa Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1934 r. URL: <http://isap.sejm.gov.pl/>
15. Zoll Fryderyk, Ohanowicz Alfred. Prawo cywilne dzielnic Polskich (w zarysie). Cz. III. Prawo cywilne b. dzielnicy pruskiej. Zeszyt obejmujący prawo spadkowe. Ponań: Fiszer i Majawski, 1924. 168 s.
16. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 22 stycznia 1937 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Rolnictwa i Reform Rolnych w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o granicach Państwa. URL: <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/doc>

Reserenses

1. Encyklopedia podręczna prawa prywatnego polskiego (1936). [Handheld encyclopedia of Polish private law]. Under the direction of F. Zoll and J. Wasilkowski. Volume two Inheritance contract. Land books. Warsaw: Publishing house of the Publishing Institute «Library of Poland» [in Pol.].
2. Zajączkowski, T. (1931). Ustawodawstwo w sprawach stanu cywilnego obowiązującego na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej [Legislation in cases of marital status in force in the Western territories of the Republic of Poland]. Poznań: National Publishing House in Poznań [in Pol.].
3. Dorozala, T. (1937). Dziedziczenie według kodeksu cywilnego [Inheritance according to the Civil Code] *Notary-Mortgage*, 6, [in Pol.].
4. Stelmachowski, Br., dr. (1926). Zarys procedury cywilnej obowiązującej na ziemiach b. zaboru pruskiego i na Górnym Śląsku [Basys of the civil procedure in force in the territories of the former Prussian areas and Mountain Silesia] T. 2. General part of the civil procedure. Poznań: Fiszer and Majawski [in Pol.].
5. Meyer, P. (1904). Das Erbrecht des Bürgerlichen Gezetzbuchs für das Deutsche Reich [The Inheritance of the Bursar Gezetzbuchs for the German Reich] Marburg. Delivery [in Gem.].
6. Kodeks karny. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej [The Criminal Code. Regulation of the President of the Republic of Poland] from 11 July 1932 r. Dz. U. 1932 nr 60 poz. 571. Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl> [in Pol.].
7. Kodeks cywilny obowiązujący na ziemiach zachodnich Rzeczypospolitej Polskiej (Przekład urzędowy) (1923). [Civil Code in force in the Western parts of Poland (Official translation)]. Ministry of Justice publishing house. Law collection of Western lands. T. X. Warsaw-Poznań [in Pol.].
8. Bardach, J., Leśnodorski, B., & Pietrczak, M. (2009). Historia ustroju i prawa polskiego [History of the political system and Polish law.]. Warsaw: Polish Scientific Publisher. [in Pol.].
9. Kodeks zobowiązań. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej [Obligations Code]. Regulation of the President of the Republic of Poland from 27 October 1933 r. Dz. U. 1933 nr 29 poz. 249. Retrieved from <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp> [in Pol.].

10. Goldberger, S. (1937). Tłumaczenie oświadczeń woli według kodeksu zobowiązań [Translation of declarations of intent in accordance with the Obligations Code]. Warsaw: *Palestra* [in Pol.].
11. Podlowski, F. (1934). Podręcznik dla urzędników stanu cywilnego bylej dzielnicy pruskiej [Handbook for civil status officials of the former Prussian district]. Prepared by the secretary of the powiat department in Toruń. Torun: Arrangement. [in Pol.].
12. Ohanowicz, A. (1922). Zarys prawa cywilnego bylej dzielnicy pruskiej [Civil law in the ex-Prussian region]. Poznań: Fiszer and Majewski. Part 2: Commitments [in Pol.].
13. Mariański, A. (1937). Ustawy cywilne obowiązujące na Ziemiach Zachodnich. Kodeks cywilny niemiecki. Kodeks zobowiązań. Ustawy związkowe [Civil laws in force in the Western Regions. German Civil Code. Obligations Code. Trade Union Acts.] Krakow: Universal Bookstore [in Pol.].
14. Prawo upadłościowe [Defaulter law] Act of Poland Republic from 27 october 1934 r. Retrieved from <http://isap.sejm.gov.pl/> [in Pol.].
15. Zoll, F., & Ohanowicz, A. (1934). Prawo cywilne dzielnic Polskich (w zarysie). [Civil law of Polish regions (in outline).] Part III. Civil law of the ex-Prussian regions. A notebook covering the inheritance law. Poznań: Fiszer and Majawski [in Pol.].
16. Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 22 stycznia 1937 r. wydane w porozumieniu z Ministrami: Skarbu, Sprawiedliwości, Komunikacji oraz Rolnictwa i Reform Rolnych w sprawie wykonania rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej o granicach Państwa. (1937). [Regulation of the Minister of the Interior of January 22, 1937 issued in consultation with the Ministers of the Treasury, Justice, Communication and Agriculture and Agricultural Reforms regarding the implementation of the Regulation of the President of the Republic of Poland on State borders]. Retrieved from <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/Doc> [in Pol.].

Стаття: надійшла до редакції 23.11.2019

прийнята до друку 23.12.2019

The article: is received 23.11.2019

is accepted 23.12.2019